

УДК 35.078

МІЖНАРОДНА ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Федоронько Н.І., Ролінська О.М.

Тернопільський національний економічний університет

У статті досліджено сучасну міжнародну інформаційно-аналітичну діяльність українських засобів масової інформації. Досліджено інформаційний простір України та країн, що безпосередньо з нею пов'язані – Сполучені Штати Америки та Російська Федерація. Розглянуто роль міжнародного журналіста в поширенні міжнародних новин. Стаття розглядає також зростання ролі ЗМІ у формуванні внутрішнього та зовнішнього курсу держави. Визначено основні загрози та перспективи розвитку міжнародної журналістики України.
Ключові слова: ЗМІ, міжнародна журналістика, Україна, медіа, інформаційний простір.

Постановка проблеми. Зацікавленість суспільства України у покращенні якості роботи українських ЗМІ є досить значною. Це у свою чергу вимагає створення нової бізнес-моделі, яка дозволить якісним ЗМІ не належати олігархам, але при цьому заробляти самостійно гроші.

Після проголошення незалежності України і до сьогодні триває процес трансформації українських медіа, і зараз він ще не дійшов до фінішу. З однієї сторони спостерігається як зростає свідомість та відповідальність журналістів, що не готові запламувати свою репутацію, щоб отримати миттєвий заробіток, а з іншої – саме люди змушують ЗМІ змінюватися, вдосконалюватися та забувати про старі шаблони.

Це дає привід надіятись, що через декілька років все більше українських ЗМІ будуть відповідати міжнародним стандартам. На разі український медіа простір здебільшого залишається ареною інформаційної війни олігархів, що конкурують один з одним та політичних суперечок.

Постійна необхідність розуміння того, як бачать Україну іноземні громадяни, який образ виникає у них зі словом «Україна» і що саме вони про неї знають – визначає актуальність дослідження. Зважаючи на останні події, Революцію Гідності, воєнні дії на Сході України, актуальність теми стає ще більшою. Адже відбувається безперервна участь України в інформаційному просторі світової спільноти, висвітлення новин в міжнародних засобах масової інформації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різним аспектам діяльності ЗМІ в суспільстві, впливі ЗМІ на громадянську думку присвячували свої дослідження вітчизняні та зарубіжні вчені різних періодів. Різноманітні питання взаємодії влади і засобів масової інформації досліджують такі учені як: В. Здорова, А. Москаленко, В. Шкляр, В. Різун, К. Маркелов, Г. Почепцов та інші. Проблемам і перспективам української журналістики присвячені праці вітчизняних учених: А. Чічановського, О. Гриценка, М. Житарюка, Й. Лося та інших дослідників.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри наявність праць відомих науковців про проблеми і перспективи української журналістики, їх рекомендацій щодо створення незаангажованих ЗМІ, які б мали створювати якісний продукт для міжнародного рівня, Україні не вдалося створити сегмент міжнародної журналістики, який відповідав би міжнародним стандартам. Зважаючи на останні

події, Революцію Гідності, анексії Криму та воєнних дій на Донбасі, актуальність теми зростає. Існує значна потреба в створенні моделі, що дозволить якісним ЗМІ незалежно, з аналітичними висновками доносити міжнародні новини власному населенню, і найголовніше – за кордон, щоб міжнародна спільнота мала об'єктивне та чітке уявлення про події всередині країни.

Мета нашої публікації – розкриття сутності та генези механізмів міжнародної інформаційно-аналітичної діяльності українських засобів масової інформації. Мета статті обумовлює завдання дослідження: дослідити інформаційний простір України; дослідити сучасний стан міжнародної журналістики в Україні; визначити основні загрози та перспективи розвитку міжнародної інформаційно-аналітичної діяльності українських ЗМІ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Незалежні медіа розпочали свій розвиток в Україні чверть століття тому. Проте, щоб змінити спосіб, за яким подавали інформацію в радянських шаблонах, знадобився більш тривалий проміжок часу. Після здобуття незалежності, Україна впустила можливість сформувати сучасну, незалежну систему засобів масової інформації.

Другий шанс на створення незаангажованих ЗМІ випав після Помаранчевої революції, але й в цей раз медіа не вдалося зробити справжній прорив, багато з них залишились під впливом олігархів.

Реальні зміни у висвітленні новин ЗМІ стали помітними після Революції Гідності, тоді вони були змушені адекватно та об'єктивно реагувати на події в державі і задовольняти запити суспільства.

Істотним є вплив на українські медіа війни на Донбасі і масштабної російської пропаганди. Сьогодні українська журналістика проходить важкий постреволюційний етап, на якому їй треба знайти та зможти відстояти свою позицію в суспільстві.

В наш час держави зазвичай мають достатню розвинену структуру ЗМІ, невід'ємною частиною якої є регіональна будова та певні рамки поширення, а сучасні комунікативні системи, завдяки технічному прогресу, спроможні збільшити охопленню корисну територію мовлення або ефіру за державні кордони. Таким чином інформаційна «хмара» однієї країни з'єднується з «хмарою» іншої, тобто відкривається інформаційний канал, через який відбувається урівноваження подієвого матеріалу на транснаціональному рівні. Якщо в одній країні відбувається ескалація певного

інформаційного матеріалу, він так само знайде відображення у ЗМІ з іншого кінця каналу [1].

Країни-сусіди: Росія, Білорусь і Польща пов'язують інформаційний простір з Україною. Крім того, геополітична ситуація суверенної України історично склалася непросто. По-перше, після розпаду СРСР наша країна опинилася у самому ядрі російсько-європейської конфронтації, кожна зі сторін якої намагається завербувати Україну, в першу чергу активно використовуючи ЗМІ. По-друге, ще з другої половини двадцятого століття ряд найбільш розвинених країн часто використовують спеціальні комунікативні структури, ЗМІ та пропаганду для впливу й корегування суспільної свідомості представників інших держав як інструмент політичної анексії. Будучи методом управління поведінкою людей і контролю над діями влади, інститут ЗМІ є частиною сучасного механізму функціонування влади в суспільстві, займає значне місце в його політичній системі. Головним діячем у цій сфері виступають Сполучені штати Америки, уряд яких через суперництво з РФ не залишився байдужим до України та вступив до інформаційного фрондерства [2, с. 246].

Отже, Україна вимушена ділити інформаційний простір одразу з декількома значно сильнішими країнами: Росією, Європейським Союзом, особливо з Польщею, та США. Внаслідок подій, пов'язаних з Угодою про асоціацію з ЄС, подальшим, так званим, Євромайданом, поваленням уряду экс-президента Віктора Януковича та агресивними діями РФ відносно Автономної республіки Крим, акумуляції фактажу цих подій, Україна стала одним з лідерів світового інформаційного потоку за кількістю публікованого матеріалу, що активно використовують інші держави у власних інтересах, проводячи отримувану інформацію через призму редакторської політики, а точніше інтересів власників та вищого керівництва. В умовах інформаційного суспільства та глобалізації помітним стає взаємопроникнення журналістики та політики, що виражається у новому статусі мас-медіа. Нині мас-медіа із простого надавача відомостей перетворилися у важливого учасника внутрішнього та зовнішнього життя країни, у результаті чого різко зросла роль ЗМІ у формуванні як внутрішнього та зовнішнього курсу держави, так і громадської думки та впливу мас-медіа на масову свідомість [3].

Починаючи після 2014 року, а саме: Революції Гідності, подій на Донбасі і Криму ЗМІ різних країн світу заговорили про Україну. Проте з часом всі начебто звикли і цих новин стало менше, проблеми, що відбуваються на території України стали менше цікавити ЗМІ. А вся увага перемістилась на Близький Схід, терористичні акти і взагалі безпеку європейських країн.

В цей час російська пропаганда продовжує активно працювати, висвітлювати новини в ракурсі вигідному для неї, а імідж України погіршувати в очах європейських країн та США.

Лева частка інформації про Україну в Європі поширюється через міжнародних журналістів, через українські іншомовні ЗМІ. Від них залежить як Україну сприйматимуть у світі.

Головні теми, які висвітлюють іноземні журналісти – різні резонансні події: конфлікти, ди-

пломатичні скандали, грубі порушення спільних цінностей, міжнародного права. Крім цього, їх цікавлять позитивні новини про досягнення, здобуття перемоги. В цих випадках джерело інформації – інші ЗМІ, підтвердженні повідомлення від експертів, особиста присутність на місці подій.

І от саме з посиланнями на інші ЗМІ, особливо іншомовні, починаються проблеми. В українських ЗМІ іноземні журналісти часто не можуть віднайти для себе тої родзинки, яка би привернула увагу їхніх головних редакторів і дозволила оформити їм відрядження в Україну.

Утім, серед українських ЗМІ, що мають найбільший вплив на міжнародну аудиторію – інформаційні агентства Інтерфакс-Україна та Укрінформ, англomовні видання – Kyivpost, канали 112 International, UATV, нові незалежні медіа – Hromadske International, Stopfake, Euromaidanpress та ін. Але і вони не можуть похвалитися великою міжнародною аудиторією і досить часто поступаються конкурентам, які більш відомі в журналістських колах інших країн світу.

Переважно інформацію про Україну поширюють журналісти тих країн, які мають до неї специфічний інтерес: Росія та США (як протипага Росії), Польща, інші країни Східної Європи та Балтії. Особливо розкрученими є такі російські канали інформації, як Sputniknews, Russia Today, Novorossia.today, які часто поширюють дезінформацію про Україну. Водночас відповідно до аналітики моніторингового проекту ОКО, у 2016 році найбільше про Україну писали авторитетні західні англomовні ЗМІ. При цьому, як відмічають автори дослідження, матеріал авторитетних світових ЗМІ має більше поширення та покриття, ніж матеріали місцевих ЗМІ [4].

Джерело дезінформації можна виявити через такі інструменти, які пропонують, наприклад, Стопфейк в Україні та DisinfoReview в Європі. Останній є продуктом Eaststratcom – оперативної групи Європейської служби зовнішніх справ з питань подолання дезінформації. Наприкінці 2015 року Єврокомісія створила таку оперативну групу по боротьбі з пропагандою у відповідь на початок інформаційної війни з боку Кремля. Її завдання – виявити новини із фейковою інформацією в країнах Європи, знайти джерело цієї інформації, відшукати справжню інформацію та її джерело та розповсюдити серед усіх зацікавлених осіб.

На думку більшості експертів, шляхом пропаганди та дезінформації російська влада досягає двох цілей. По-перше, вона забезпечує свою власну легітимність та популярність, а по-друге – використовує цей інструмент як захист від цінностей західного світу. Для досягнення цих цілей використовують різноманітний арсенал: від відвертої брехні до перекручування фактів, напівправди, перебільшення та маніпуляцій із фактами. У сюжетах російської пропаганди ЄС показують, як слабку інституцію, що перебуває у моральному занепаді та страждає від напливу мігрантів та внутрішніх негараздів. На цьому тлі Росія із її авторитарною системою державного управління виглядає стабільною та комфортною для проживання громадян.

Український інформаційний простір зазнає впливу з інших держав. Цього неможливо уникнути в період глобалізації. Проте проблема поля-

гає в іншому – в тому, що міжнародні українські ЗМІ не можуть гідно протистояти такому впливу; не можуть створити свій інформаційний продукт, що буде більш популярним за іноземний і висвітлюватиме об'єктивно події.

Відсутність кореспондентської мережі за кордоном, механізмів обміну інформацією між вітчизняними засобами масової інформації та зарубіжними відокремлюють українську журналістику від інших світових мас-медійних систем. Саме тому чимала частка важливих відомостей, що торкається безпосередньо інтересів держави та її громадян, залишається невідомою широкому загалові. Бажано скористатися позитивним досвідом інших держав і обрати власний шлях розвитку мас-медіа. Прикладом може бути британська модель висвітлення новин, адже її основні постулати збігаються з правилами діяльності більшості європейських засобів масової інформації. Зокрема, йдеться про неупередженість, збалансованість, об'єктивність висвітлення подій.

Коли національний інформаційний простір ще не є конкурентноспроможним, тоді відчувається певний тиск з боку інших, більш розвинутих ЗМІ в Україні. Якщо не виробляти свій якісний інформаційний продукт, тоді Україна буде беззахисною перед зовнішніми інформаційними впливами від російських телевізійних програм, яким часто властиві антиукраїнські новини, негативно висвітлена західна масова культура.

Міжнародна журналістика – це досить скромний сегмент української журналістики в цілому. Проблема, яка існувала ще на початку незалежної України, залишається. Рідкістю залишаються міжнародні відділи в українських медіа. А такі, що складаються з достатнього для якісного висвітлення міжнародної тематики штату, взагалі майже фантастика. Міжнародна журналістика, якщо ми розуміємо під нею не перепублікацію інформації з інших джерел або не лише це, – як і раніше другорядна для наших ЗМІ [5].

Причин цієї другорядності кілька. Насамперед це звична концентрація медіа на внутрішніх справах. Мабуть, дається взнаки ментальність «моя хата скраю» та багатовікова суб'єктивність України в міжнародних відносинах. Хоча агресія Росії та сумна історія з Будапештським меморандумом є хорошим нагадуванням про те, що «скраю» бути не виходить і процеси поза межами України рано чи пізно даються взнаки. Однак наразі серйозна «міжнародка», як правило, не є серед пріоритетів для власників ЗМІ чи у редакційній політиці того чи іншого медіа.

Є ще одна традиційна причина – вартість міжнародної журналістики. Це й потреба у згаданій вище такій комплектації міжнародного відділу, яка би забезпечувала його якісну роботу. І витрати на відрядження за кордон, а ще більше – на кореспондентські пункти в інших країнах, хоча би в найважливіших для нас. Зараз їх мають лише кілька українських ЗМІ, насамперед інформагенції та потужні телеканали. Частіше медіа користуються журналістами-фрілансерами – це певним чином рятує ситуацію, однак для сталої роботи цього недостатньо [5].

Важливу роль відіграє держава у якості міжнародної журналістики та її розвитку. Саме для неї це є основним фактором, що допомагає до-

носити своєчасно якісну та достовірну інформацію до громадян. Існує загроза виробництва і поширення неякісної продукції на світовому інформаційному ринку, а також неспроможність ефективно контролювати інформаційний потік у цілому. Якщо держава не контролює всіх складників поширення інформації, її повідомлення можуть бути неефективними.

Більшість населення і у Росії, і в Україні, і в країнах Євросоюзу не здатні розрізнити спотворене повідомлення від правдивого, не можуть критично оцінювати інформацію з різних типів медіа, кажуть аналітики. Брак медіа-грамотності, тобто знань, які дозволяють людині аналізувати й протистояти пропаганді і брехні, відчувається серед усіх категорій населення, кажуть фахівці. Це тим більш небезпечно для України, проти якої Росія веде гібридну війну.

Дезінформація та фейкові новини становлять серйозну загрозу безпеці країни. Саме тому дуже важливою є роль журналістів міжнародників. Вони повинні доносити новини як про стан країни за кордон та висвітлення об'єктивної і правдивої інформації, так і міжнародні новини, що стосуються України до її громадян, щоб вони орієнтувалися, що відбувається у світі. Аналітичне мислення є невід'ємним елементом в роботі журналіста міжнародника. Недостатньо просто копіювати новини, потрібно шукати взаємозв'язок та логічно пов'язувати їх з подіями у світі, робити аналітичні висновки та прогнози. Тому завжди треба орієнтуватись у міжнародних відносинах.

Міжнародні відносини – це досить широке поняття. Тому доречним є розподіл між журналістами країн і організацій. Тобто всі не повинні займатися всім. Спеціалізація, бажано якомога глибша – тоді журналіст є фактично експертом, дуже компетентним у своїй сфері. Це гарантує якість висвітлення, недопущення в медіапросторі різноманітних спекуляцій та перекозень, якими часто грішиться влада та нібито експерти, які насправді такими не є.

Висновки і пропозиції. В Україні за останні декілька років відчувається дефіцит якісних, об'єктивних і незаангажованих ЗМІ, які будуть працювати заради суспільства, а не обслуговувати інтереси окремих осіб. Міжнародна журналістика почалась розвиватися з початком незалежності України, але сьогодні вона перебуває в процесі трансформації.

Революція Гідності стала каталізатором для становлення громадянського суспільства в Україні. В нових реаліях ЗМІ старого формату втрачають довіру і авторитет, що дає можливість новим медіа проявити себе.

Вірогідно, найближчим часом на ринок будуть вільно заходити нові медіа, які будуть пропонувати інноваційні концепції та професійно висвітлювати важливі події суспільно-політичного життя. Такі ЗМІ відіграють важливу роль у контексті формування громадської думки і вибору основних проблем для громадських дискусій. Прикладом може слугувати Моніторинговий проект «Око», що є аналітичним інструментом для медіа, уряду, активістів.

Для того аби сформувати якісний сегмент міжнародної журналістики в Україні, що буде мати значний вплив на імідж держави в очах світової громадськості необхідна чітка страте-

гія та добре продумана інформаційна політика країни. Варто брати до уваги міжнародний досвід у цій сфері і обрати свій шлях у розвитку мас-медіа. Позитивним прикладом є британська модель висвітлення новин. Її основні правила: неупередженість, збалансованість, об'єктивність висвітлення новин.

Вплив держави на засоби масової інформації повинен бути мінімальним. Держава має йти не

шляхом заборон чи спробами арештувати журналістів, а шляхом створення нових ЗМІ з різними точками зору, свободою слова, заохочувати якісні журналістські розслідування, створенням відділів міжнародної журналістики зі змогою відряджень на місце подій за кордон. Головна перевага якісних ЗМІ полягає в змозі запропонувати об'єктивно-професійну інформацію. Саме в цьому і є їхня перспектива.

Список літератури:

1. Інформаційний простір України: формування тільки починається / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dialogs.org.ua/ru/project/page9897.html>
2. Дергачев А. Украинская Государственность в XX веке // Украина во внешнеполитических доктринах США. – К.: Політична думка, 1996. – 246 с.
3. Стукан І.П., Сопіга І.С. Імідж України у французьких та німецьких друкованих засобах масової інформації / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://naub.ua.edu.ua/2010/imidzh-ukrajiny-u-frantsuzkyh-i-nimetskyh-drukovanyh-zasobah-masovoji-informatsiji/>
4. Річний звіт 2016: Україна в об'єктиві англійськомовних ЗМІ / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukroko.org/2017/05/05/richnij-zvit-2016-ukra%D1%97na-v-obyektivni-anglijskomovnix-zmi/>
5. В Україні бракує міжнародних журналістів, які би спеціалізувалися на Росії чи США / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/ethics/standards/anatoliy_martsinovskiy_v_ukraini-brakue_mizhnarodnikh_zhurnalistiv_yaki_b_spetsializuvalis_na_rosii_chi_ssha/

Федоронько Н.И., Ролинская О.М.

Тернопольский национальный экономический университет

МЕЖДУНАРОДНАЯ ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ УКРАИНСКИХ СРЕДСТВ МАССОВОЙ ИНФОРМАЦИИ

Аннотация

В статье исследовано современную международную информационно-аналитическую деятельность украинских средств массовой информации. Исследовано информационное пространство Украины и стран, непосредственно с ней связанных – Соединенные Штаты Америки и Российская Федерация. Рассмотрено роль международного журналиста в распространении международных новостей. Статья рассматривает также рост роли СМИ в формировании внутреннего и внешнего курса государства. Определены основные угрозы и перспективы развития международной журналистики Украины.

Ключевые слова: СМИ, международная журналистика, Украина, медиа, информационное пространство.

Fedoronko N.I., Rolinska O.M.

Ternopil National Economic University

INTERNATIONAL INFORMATIONAL AND ANALYTICAL ACTIVITY OF UKRAINIAN MASS MEDIA

Summary

In the article the author examines the international informational and analytical activity of Ukrainian media. This paper discusses the information space of Ukraine and countries related to Ukraine such as: USA and Russia. The role of international journalist who disseminates international news is considered. The current article also considers the increasing the role of the media of shaping the country's internal and external course. The main threats and prospects of the development of international journalism of Ukraine are determined.

Keywords: mass media, international journalism, Ukraine, media, information space.